

nem található arra, hogy unokahúga, Erzsébet császárné, aki abban az időben a Starnberg-tó másik partján található Feldafingban tartózkodott, segíteni akart volna Lajosnak, kedvenc rokonának a szökésben. Először a bajor Terézia hercegnő 2011-ben megjelent életrajzában bukkantak fel erre utaló jegyzetek és naplóbejegyzések. Terézia (aki egyébként Lajos testvérének, Ottónak volt a szerelme) arról ír, hogy a császárné „titokban kidolgozott egy szöktetési tervet és erről értesítette a királyt”.

A kiadó, a Siedler Verlag úgy harangozta be a könyvet, hogy az „több mint 30 éve az első II. Lajosról írt átfogó életrajz”. Egy ilyen reklám még nagyobb felelősséget ró a szerzőre, és Oliver Hilmes csak részben felelt meg ennek az elvárásnak.

(*Frankfurter Allgemeine Zeitung*)

Bruce Riedel¹

Könyv Benazir Bhutto meggyilkolásáról

Heraldo Muñoz: Getting Away With Murder: Benazir Bhutto's Assassination and the Politics of Pakistan (W.W. Norton, 2014) című könyvének bemutatása

2013 decemberében volt Benazir Bhutto meggyilkolásának hatodik évfordulója. A figyelemre méltó politikusasszonyt – aki valóságos szimbóluma volt országának egy jobb jövőbe vetett reményének és kétszer is szolgált Pakisztán miniszterelnökeként – ugyanabban a parkban ölték meg, ahol 1951-ben Liakvat Ali Kánt, Pakisztán első választott miniszterelnökét. A Benazir férje, Aszif Ali Zardari elnök által

vezetett pakisztáni kormány később arra kérte az Egyesült Nemzetek Szervezetét, hogy folytasson vizsgálatot a merénylet körülményeivel kapcsolatban. Nemrégiben jelent meg egy kitűnő könyv Heraldo Muñoz tollából *Getting Away With Murder: Benazir Bhutto's Assassination and the Politics of Pakistan (Megúszeni egy gyilkosságot: Benazir Bhutto meggyilkolása és a pakisztáni politika)* címmel. Muñoz chilei diplomata, ő volt az ENSZ-vizsgálat vezetője.

A 2007 elején száműzetésben élő Bhutto volt a vezéralakja a Pervez Musarraf tábornok („Amerika iszlámábádi embere”) által vezetett katonai diktatúrával szemben álló ellenzéknek. Amikor a Musarraf-rezsim hatalma 2007-ben meginogni látszott, George W. Bush amerikai elnök kiállt pakisztáni szövetségese mellett. Kénytelen-kelletlen kritizálták ugyan, amikor 2007 novemberében Musarraf statáriumot vezetett be az országban, de ahelyett, hogy a jogállamiság és a független igazságszolgáltatás mellett szállt volna síkra, a Bush-kormányzat inkább türelemre és kompromisszumra szólította fel a feleket. Mivel mindenképp szerették volna, ha Musarraf hatalmon marad, a Bush-csapat azt az elgondolást támogatta, hogy egy Musarraf és Benazir közötti politikai „házassággal” próbáljanak javítani a pakisztáni katonai uralom megítélésén. Muñoz szerint Dick Cheney alelnök volt az amerikai törekvés hajtőereje.

A két gyűlölt ellenség eme különös házassága hozta vissza Bhuttót Pakisztánba, hogy miniszterelnökként irányítsa a belpolitikát, miközben Musarraf megmarad az elnöki székben és ellenőrzi a nemzetbiztonsági kérdéseket. A Fehér Ház ösztönzésére Musarraf és Bhutto titokban találkozott egymással Dubajban, és tárgyalásaik során az a vélemény alakult ki, hogy van remény a megegyezésre kettejük között. Benazir esélyt látott arra, hogy hazatérhessen, ejtsék a férje elleni korrupciós vádakát és harcba szálljon a hatalomért. Bár Musarraf nem rajongott igazán az ötletért, de mivel egyre kétségbeesettebben kapaszkodott a hatalmába, így végül engedélyezte a politikus hazatérését.

Hamarosan kiderült azonban, hogy a két fél nem tudja igazán megosztani a hatalmat. Musarraf különösen azt sérelmezte, hogy meg-

¹ Bruce Riedel harminc éven át volt a Központi Hírszerző Ügynökség, azaz a CIA munkatársa. Jelenleg a Brookings Institution vezető munkatársa, a Brookings Intelligence Project igazgatója. Legutóbbi könyve *Avoiding Armageddon: America, India, and Pakistan to the Brink and Back* (Brookings FOCUS Book, 2013) címmel jelent meg.

váljon az egyenruhától, azaz lemondjon a vezérkari főnök tisztségéről. Ez volt ugyanis a hatalmi igazi forrása, és Bhutto pontosan tudta, hogy nem irányíthatja igazán az országot, amíg Musarraf vezérkari főnök marad. 2007 októberében így nyilatkoztam a helyzetről a *New York Times*-nak: „ez a színpad mögött kötött megállapodás a szemünk láttára fog szétrobbanni.” A valóság az, érveltem, hogy „Benazir Bhutto és Musarraf megvetik egymást, ezért igen erőltetettnek tűnik az az elképzelés, hogy együtt tudnak majd dolgozni.”

Bhutto 2007. október 18-án tért vissza Karacsiba, és kis híján már aznap este meghalt egy merényletben, miközben ünneplő követőinek tömegeitől körülveve otthonába tartott. 2007. december 27-én gyilkolták meg, amikor egy politikai gyűlésen vett részt Ravalpindiben. A 2008-as választásokon, amelyek viszonylag szabadon és tisztán zajlottak le, a férje, Aszif Ali Zardari került hatalomra. Az ő kérésére folytatott az ENSZ vizsgálatot a Benazir Bhutto elleni „merénylet tényeivel és körülményeivel” kapcsolatban. A vizsgálat eredménye egy lenyűgöző dokumentum lett, amely egyben a pakisztáni politikai rendszer, illetve a pakisztáni hadsereg és a dzsihad közötti kapcsolatok elemzése is.

Az ENSZ megállapította, hogy Benazir Bhuttót valószínűleg az al-Kaida és pakisztáni tálib szövetségeseik ölték meg, akik egy 15 éves öngyilkos merénylőt vettek rá a merénylet elkövetésére. Az al-Kaida egyik szóvivője vállalta a terrorszervezet nevében a gyilkosságot, mondván, hogy a merénylettel „elpusztították Amerika legértékesebb segítőjét” Pakisztánban. Az ENSZ-nyomozók a hírheft al-Kaida ügynököt, Iljasz Kaszmit nevezik meg valószínűsíthető értelmi szerzőként. Oszama bin Laden utóbb azzal bízta meg Kaszmit, hogy készítsen tervet Barack Obama megölésére. Végül azonban Kaszmiri halt meg: egy pilóta nélküli harci repülő (drón) végzett vele 2011 júniusában. A jelentés megállapítja, hogy Bhutto képviselte mindazt, amit a dzsihad gyűlöl: egy Nyugaton tanult nő a politikai életben, aki szemben állt a szélsőségesességgel és határozottan támogatta, hogy mérjenek csapást a pakisztáni dzsihadista mozgalomra. A jelentés azt is megemlíti, hogy

sokan siítának tekintették őt, mivel édesanyja és férje is siíta vallású.

Az ENSZ-vizsgálat súlyosabb következtetése azonban az, hogy a Musarraf-kormány – Benazirt Bhutto többszöri kérése ellenére – túlságosan is keveset tett azért, hogy megvédje a politikusszont, a merénylet után pedig tudatosan és hatékonyan akadályozta a bűncselekmény körülményeinek alapos kivizsgálását. Megfelelő védelemmel, mondja az ENSZ jelentése, „Benazir Bhutto meggyilkolása megelőzhető lett volna.” Ehelyett a Musarraf-kormány még a Karacsiban elkövetett első támadás után is megtagadta, hogy akár csak azt a szokásos védelmet biztosítsák a számára, amit bármelyik magasabb rangú pakisztáni tisztviselő megkapott volna. A merénylet helyszínét szinte azonnal tűzoltófejskendőkkel locsolták fel, és ezzel gyakorlatilag az összes bizonyítékot megsemmisítették, amit a törvényszéki szakértők használhattak volna. Nem végeztek szakszerű boncolást, ráadásul „magas szintű pakisztáni kormányzati hatóságok akadályozták a hozzáférést a katonai és hírszerzési forrásokhoz”, hogy hátráltassák a vizsgálatot.

Az ENSZ arra a következtetésre jutott, hogy az ISI, azaz a pakisztáni katonai hírszerzés kulcsszerepet játszott az álcázásban, és igyekeztek eltántorítani a rendőrséget attól, hogy a munkájukat végezzék. Az sem kizárt, hogy hallgatólagosan ösztönözték is a gyilkosokat olyan volt tisztviselők révén, akiknek jól ismert kapcsolataik voltak a szélsőségesekkel. Halála előtt Bhutto azt állította, hogy volt ISI-tisztviselő (köztük Hamid Gul, a korábbi főigazgató) azt tervezik az al-Kaidával együtt, hogy végeznek vele. Muñoz szerint Nadim Tadzs, az ISI akkori igazgatója a merénylet napján kora reggel találkozott Bhuttóval, és megpróbálta meggyőzni arról, hogy hagyja abba a hivatalért folytatott kampányát.

Muñoz könyve elmondja annak a történetét, hogy hogyan akadályozta az általa vezetett vizsgálatot szisztematikusan a „pakisztáni establishment”, azaz a fennálló pakisztáni hatalom, ami nem akarta, hogy az igazság kiderüljön. Tömören bemutatja a Bush–Cheney csapat katasztrofális politikáját is, amely megpróbált tető

alá hozni egy politikai alkut annak érdekében, hogy megmentse a Musarraff-rezsimet, és tanúja volt annak, hogy az végül a szó szoros értelmében a szeme láttára robban fel. A könyv kijózanító emlékeztető arról, hogy miért nem szabadna ma Amerikának katonai diktátorokhoz ragaszkodnia muszlim országokban.

(*Lawfare*)

Ian Johnson

Álmok egy másféle Kínáról

Orville Schell and John Delury: Wealth and Power: China's Long March to the Twenty-First Century (Random House, 2013, 478 oldal),

Timothy Beardson: Stumbling Giant: The Threats to China's Future (Yale University Press, 2013, 517 oldal),

Juan Pablo Cardenal and Heriberto Araújo: China's Silent Army: The Pioneers, Traders, Fixers and Workers Who Are Remaking the World in Beijing's Image (Crown, 2013, 350 oldal),

Noah Feldman: Cool War: The Future of Global Competition (Random House, 2013. 201 oldal),

Hugh White: The China Choice: Why We Should Share Power (Oxford University Press, 2013, 191 oldal) és

William A. Callahan: China Dreams: Twenty Visions of the Future (Oxford University Press, 2013, 212 oldal)

című könyveinek bemutatása

2012 novemberében Hszi Csin-ping, a Kínai Kommunista Párt újdonsült főtitkára arra kérte polgártársait, hogy segítsenek a nemzeti megújulás „kínai álmának” megvalósításában. Beszédét, amelyben a fenti kérés elhangzott, sokan mérföldkőnek tekintik az új vezetés gondolkodásában, különösen azért, mert Hszi a területi követeléseket erőteljesen védelmébe vevő politikát folytatott, és felszólította az Egyesült Államokat, hogy építsen ki „egy új típusú

nagyhatalmi kapcsolatot” Kínával. Az ilyen és ehhez hasonló megnyilvánulások, cselekedetek – amelyek egy évtizeddel ezelőtt, amikor még Kína a mainál sokkal kisebb, kevésbé fontos globális játékos volt, elképzelhetetlenek lettek volna – szolgáltak bizonyítékkául annak, hogy Hszi tényleg meg kívánja valósítani az álmát.

Hszi nagy gonddal választotta meg azt a „színteret”, amelyen az említett felhívást közölte. A dolog nem a parlament egyik ülésén vagy a főtitkár valamelyik külföldi útja során történt, hanem akkor, amikor Hszi meglátogatta a Kínai Nemzeti Múzeum egyik kiállítását. A Tienanmen tér keleti végén található múzeumot 1959-ben adták át, de a kapui azóta többször voltak zárva, mint nyitva, miközben az egymást követő vezetők azon civakodtak, hogy mit is kellene bemutatni benne. Egy német építészeti cég tervei alapján átalakították és kibővítették a múzeumot, amely 2011-ben, immár mint a világ legnagyobb múzeuma nyílt meg újra a látogatók előtt.²

A múzeum egyik állandó kiállítása „Az út a megújuláshoz” címet viseli; ez volt az a bemutató, amelyet Hszi Csin-ping is meglátogatott. A kiállítás egy olyan történetet mesél el, amiről minden kínai gyerek tanul az iskolában. Kínát a 19. század közepétől kezdve száz éven át újra és újra megalázták a kívülállók, és jó szándékú hazafiak bátor (de elhibázott) kísérletei ellenére csak akkor tért igazán vissza a helyes pályára, amikor a kommunisták 1949-ben átvették a hatalmat. Ettől kezdve az ország egyre erősebb és erősebb lett: ez a kommunista akarat és ideológia elkerülhetetlen győzelme. Ez a kiállítás volt az a háttér, ami előtt Hszi kijelentette: „Úgy gondolom, hogy a kínai nemzet nagy megújításának megvalósítása a legnagyobb kínai álmom modern időkben.”³

Sok vitát váltott ki az, ahogy Hszi a kínai álmot megnevezte. Bár első ránézésre úgy tűnik, hogy a szlogen közvetlenül az „amerikai álmom” kínai változata, valójában szinte az ellentéte az életről, a szabadságról és a boldogság kere-

² Lásd: Ian Johnson: *At China's New Museum, History Toes Party Line*. *The New York Times*, 2011. április 4.

³ Lásd: *CPC Leaders Visit 'Road to Revival'*. Xihuanet.com, 2012. november 30.